

2020 LA PKRITIS 4,89 Eur
Prenumeratoriams - nuo 2,90 Eur

LAIMĖ ŽMONĖS

**Meghan
Markle**
*Pasiklydusi
biografijoje*

**Altruizmas
ar egoizmas?**

Ieva Patapavičiūtė:

*„Esu viena, bet turiu vaiku,
tai – plusas!“*

NUMERIO TEMA

**Ar tikrai
keičiasi
vartojimo
ipročiai?**

**Atsisakiau
prestižinės
profesijos**

Jogaila Morkūnas, Laura Vagonė,
Marija Palaikytė, Eglė Babunašvili

Nepakeičiamieji
MARŠKINELIAI

9 771392 1256016 11

(Altru) (ego) izmas

Ką rinktis?

Tikiu, ne kartą esat susidūrę su įkyriais balsais galvoje, provokuojančiais užsiimti saviplaka, vos tik nusprendžiat skirti laiko maloniems dalykams. Lygiai taip pat tikiu, kad neką rečiau tenka gyventi pagal priešingą scenarijų.

NIEKAIP NEGERAI

Pažiūrėkim, ar siužetas nieko neprimena? 6:30, pusryčiai penkiems. Plakti kiaušinius viena atmerkta akim – įpratus visai įmanoma. Tada serviruojat stalą. Tada ieškot spintoj pamestų ne savo kelnių. Tada kojinių. Sodinat vaikus į automobilį, vežat mokyklon. Pakeliui skambina iš darbo: „Klausyk, gal gali padaryt paslaugą, aš nespėju?..“ Aišku, kad galit. Pipirai su kuprinėm išbyra pro galines dureles. Per spūstis važiuojat į kitą miesto galą. Pakeliui pastebit, kad susiplėšėt pėdkelnes (keiksmų pasirinkimo nebandysiu spėti). Gražu. Gal niekas nepastebės. Darbe

visiems šypsotės vaškine šypsena, sakot „sveiki“, „prašau“ ir „atsiprašau“. Sutinkat pridengti kolegą susitikime – juk mandagiai paprašė. Nors taip savo noru pasirašėt sau nuosprendį, vadina ją viršvalandžiais. Galiausiai vakare atrodot kaip dehidratavusi razina. O rytoj viskas iš pradžių. Vieną dieną kas nors tiesiai į veidą lepteli – jeigu ir toliau gyvensi dėl kitų, greit pati sugriūsi.

Tai kaip tada elgtis? Tas klausimas gyvas kasdien, kiekvienam iš mūsų. Nesvarbu, kokius vaidmenis atliktume – tėvų ar vaikų, vyrų ar žmonių, draugų ar nepažįstamųjų, trumpam užklydusių į kieno nors gyvenimą. Kai skiriam laiko sau, jaučiamės kalti. Kai aukojamės dėl

kitų – galiausiai pametam save. Aplinka taip pat nepasikuklina paauklėti abiem atvejais: arba patiriam spaudimą, kad per gerai gyvenam, arba gailestį, kad per daug kankinamės. Ar neatrodo, kad amžinai balansuojam ant lyno tarp egoizmo ir altruizmo, kur pusiausvyros taškas neegzistuoja? Tai kaip išlaikyti vidurį? Ar išvis įmanoma?

PASENĖS MĄSTYMAS

Galimas daiktas, problema įsišaknijusi giliau, nei atrodo iš pirmo žvilgsnio. Viskas per tą mūsų žmogišką norą kategorizuoti dalykus į juodas ir baltas dėžutes. Jau nuo pelenais byrančios senovės altruizmas buvo savaime suprantamas kaip aukščiausia dorybė, o egoizmas – absoliutus blogis. Daugiau jokių klausimų. Kurgi tu prieštarausi, kai tokie filosofai kaip Kantas ir kiti postringauja apie žmogaus asmeninių užmojų bevertiškumą. Nori ieškoti prasmės – paskirk gyvenimą kitų interesams. O savo norus geriau užkask, kur nerastum net bandydamas.

Sakysite, senovės filosofų mintys taip apaugusios kerpėm, kad nebegali būti aktualios šiandienai? Tačiau šita „gėrio“ ir „blogio“ kova atsivijo mus į gerokai artimesnius laikus nei antika. Drįstu manyti, kad mūsų visuomenė vis dar vaduojasi iš komunistinio palikimo, kuris daugelį metų siekė pakišti visus po kolektyvinės gerovės lubomis ir baudė tuos, kurie norėjo iškelti galvą aukščiau už kitus. Darbas „visų labui“, dalijimosi bendru turtu suvokimas ir individualizmo menkinimas taip giliai įsirėžė žmonių pasaulėžiūron, kad jo liekanos neišsiplauna iš kraujo net keičiantis kartoms.

Šitas pagedusio požiūrio rūgštumas jaučiasi ne tik filosofijoje. Jis mus lydi darbe, šeimoje, mokyklose, yra pumpuojamas į galvas per filmus, literatūrą, meną. „Nebūk savanaudis“, – frazė, kuri pradeda aidėti ausyse nuo vaikystės. Galiausiai vaikai tuos du žodžius pasigauna patys, tik jau subrendę juos puikiai vartoja argumentuose prieš savo antrąsias puses ir netgi savo pačių vaikus. Tačiau beveik niekas nesusi-mąsto, kad šiuo liepimu svaidantis kairėn ir dešinėn pašąmoniniu lygmeniu pastarasis galiausiai ima reikšti „negink

savo interesų“, „nemylėk savęs“, „nebūk savimi“. Juk nauda sau neprivalo būti vien negatyvi. Tai kodėl mes jos taip gėdijamės?

PAŽIŪRĖTI KITU KAMPU

Nebandau pasakyti, kad reikia apversti stereotipus aukštyn kojom, egoizmą užkeliant ant pjedestalo, o altruizmą paliekant tik kvailiams. Anaipol. Sakau, kad vertėtų iš naujo peržvelgti jų reikšmes. Žodynas labai aiškiai apibrėžia altruizmo ir egoizmo sąvokas, tačiau nei vieno, nei kito nevertina kaip „teigiama“ ar „neigiama“. Perkošti šiuos žodžius per moralinį filtrą – mūsų darbas. Gera žinia, kad tai suteikia laisvę pamatyti dalykus kitomis akimis. Tokia laisve naudojosi Ayn Rand, filosofinės krypties, pavadintos objektyvizmu, pradininkė. Dievaži, iš pirmo žvilgsnio pamanytum, kad ta moteris mintimis gali į ožio ragą suriesti geležies gabalą – tokia griežta, konkreti ir užtikrinta jos kalbėjimo maniera. Tačiau toje kalboje slypi idėja, kurią verta išgirsti be išankstinių nuostatų. Ji metė iššūkį nusistovėjusiam altruizmo moraliniam kodui: nuomonei, kad žmogaus vertybinė pareiga yra gyventi dėl kitų. Kad jis privalo atiduoti save kitiems, norėdamas pateisinti savo paties egzistavimą.

Viename iš interviu filosofė išdėstė viską paprastai: „Aš tikiu, kad kiekvienas turi teisę į savo asmeninę laimę. Ir kad kiekvienas privalo tą laimę pasiekti pats. Tačiau žmogus negali reikalauti, kad kiti dėl jo laimės aukotų savo gyvenimus. Aš tikiu, kad žmogus turi turėti pakankamai pasitikėjimo savo paties jėgomis.“ Žurnalistas, išpūtes akis, paklausė: „O kaip meilė? Kaip gali būti savanaudis meilėje?“ A. Rand pateikė pavyzdį: „O ką reikėtų mylėti be asmeninio intereso? Įsivaizduokit, jei vyras pasakytų moteriai, kad veda ją tik jos pačios labui. Kad jis neturi jokio asmeninio noro, tačiau yra toks savanaudis, jog šį žingsnį žengia tik dėl jos? Kam tai patiktų? Aš pati esu ištekėjusi ir jaučiu pilnatvę, kaskart padėdama savo vyrui. Tačiau nevadinu to altruizmu. Aš pripažįstu, kad padėti mylimam žmogui man suteikia asmeninį malonumą. Aš tai pasirenku pati.“

Skamba gal ir neblogai. Tačiau pasakyti lengviau, nei padaryti. Bėda ta, kad mes per dažnai sumenkiname savo asmeninės gerovės svarbą. Tartum apie savo pačių norus būtų galima kalbėti tik pašnibždomis. Lyg tai būtų kas nors gėdingo. O štai kito, tokio pat žmogaus, norai – aukštesnės lygos vertybė. Tas pats, kaip lyginti olimpietį ir kūno kultūros mokytoją. Kaip tiramisu ir grikių košę. Kaip Kalėdas ir eilinį pirmadienį. Skirtingos lygos... Juokas juoku, bet iš tiesų taip neturėtų būti. Kiekvieno žmogaus (taip, įskaitant jus pačius) egzistavimas savaime yra vertybė. Tai, kad jūsų širdis plaka, kad plaučiai pumpuoja orą, kad gavot šansą pagyventi ant šitos Žemės plutos, yra neįtikėtina proga, kurią reikėtų išnaudoti. Todėl dažniau pappleškinkit sau per petį už tai, kad esat, ir pasidžiaukit tuo spalvingu gyvenimu, į kurį pakliuvot.

MEILĖ SAU

Jeigu atrodo, kad bandau romantizuoti egoizmą, kviesdama visus žiūrėti ne toliau savo nosies, dar nemeskite žurnalo į kampą. Yra viena smulkmena (kur ten smulkmena – visa esmė!), sudėliojanti viską į vietas. Aš tikiu, kad daug kartų girdėjot iki kaulų smegenų pažįstamą

Kai skiriam laiko sau, jaučiamės kalti. Kai aukojamės dėl kitų – galiausiai pametam save.

frazę, kurią saviugdodos knygoje ir vaizdo įrašuose pašvelnintais balsais kartoja pranešėjai: „Mylėkite save, kad galėtumėt mylėti kitus.“ Žinau, taip saldu, kad verčia vemt. Paradoksas, bet iš esmės ši frazė man atrodo teisinga. Minėtoji A. Rand sako, kad žmogus, kuris nevertina savęs, negali vertinti nieko kito. Tam pritaria ir mokslas. Psichiatras Nathanielis Brandenas įsitikinęs: „Pasakykit, kaip žmogus žiūri į save, ir aš pasakysiu, kaip jam sekasi kiekvienoje gyvenimo sferoje.“ Sociologas Erichas Frommas atlikdamas tyrimus taip pat priėjo išvadą, kad požiūris į save ir požiūris į kitus toli gražu nėra skirtingi dalykai. Jie gali egzistuoti tik lygiagrečiai. Kad meilė kitiems ir meilė sau nėra alternatyvos. Priešingai – mylėti kitus gali tik tie, kurie su tokia pat meile priima save.

O meilė – kaip atsinaujinanti elektros energija. Ją reikia patiems pasigaminti. Skirdami laiko sau, klausydamiesi savęs, vertindami save galop sukauptam tiek meilės, kad ji ima piltis per kraštus. Tada esam ir fiziškai, ir emociškai pajėgūs ta energija dalytis su kitais. Ir žinot, toji energija būna daug kokybiškesnė, tikresnė ir „sotesnė“, kai dalijamės ja iš pilno indo. O ne gremžiam paskutinius prisvilusios košės likučius. Patys būdami pilni meilės net nepastebėsit, kaip pasidarys lengviau apkabinti mamą, nusišypsoti kasininkui, pasiūlyti pagalbą nepažįstamajam, neskaičiuoti laiko klausantis apie draugo dieną, kai jam labai reikia, kad kas nors išklausytų.

Ir štai čia įvyksta kai kas netikėto... Turėdami pakankamai drąsos pasirūpinti savimi ir lygiai taip pat gerbdami kitų asmeninius troškimus, mes tarsi panaikinam aštrius kampus tarp žodžių „altruizmas“ ir „egoizmas“. Galbūt tarp šių dviejų polių rinktis ir nereikia. Gal egzistuoja būseną, kai dovanojame kitiems, nieko neatimdami iš savęs. Ir dovanojame sau, nieko neatimdami iš kitų. Pasirodo, reikia tik žinoti, nuo ko pradėti. Nuo tikrosios meilės sau. Tada viskas bus įmanoma.

O dabar eikit, išsivirkite sau kavos. Jau seniai laikas.

MORTA ŠMITAITĖ